

І. М. Коваль-Фучило

НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ПОДІЛЛЯ

Шалак О. Український фольклор Поділля в записах і дослідженнях XIX – початку XX століття. – К. : Освіта України, 2014. – 464 с.

Осмилення проблем методики записування фольклору, текстологічної практики записувачів, формування наукових засад і напрямів, дослідження історії розвитку науки в окремих фольклорно-етнографічних регіонах – ці проблеми все частіше стають об'єктом наукового вивчення.

У монографії О. Шалак порушено малодосліджені питання текстології на фольклорному матеріалі, що його записували українські, поль-

ські, російські фольклористи на Поділлі впродовж XIX – на початку XX ст. Методика текстологічного аналізу дає змогу розкрити секрети наукової роботи фольклористів, що працювали на теренах Поділля, розвивали фольклористику в цьому краї.

Структура роботи підпорядкована основній меті, монографія складається зі вступу, трьох розділів, висновків, спис-

ку опрацьованої літератури, географічного та іменного покажчиків. У вступі автор визначила межі досліджуваного регіону, означила часовий проміжок вивчення, довела актуальність та новизну дослідження, наголосила на важливості праці для подальшого теоретичного і практичного вивчення порушених проблем.

Перший розділ присвячено питанням текстологічної практики А. Димінського, С. Руданського, А. Свидницького, К. Шейковського, С. Венгржиновського, Ю. Сіцінського, Олени Пчілки та інших українських збирачів, визначено їхні методи записування, осмислено напрями розвитку фольклористичної науки на Поділлі в ХІХ – на початку ХХ ст. О. Шалак, удаючись до текстологічного аналізу, виявила засадничі принципи записування для фольклористів: наявність паспортів, точність запису на фонетичному, лексичному і синтаксичному рівнях, фіксація реплік виконавця, інформації про нього, прагнення тлумачити малозрозумілі діалектні слова і вирази. Водночас авторка розкрила теоретичні здобутки дослідників подільського фольклору, методик дослідження, тематику та жанрове спрямування у вивченні українського фольклору Поділля. У такий спосіб О. Шалак окреслила коло проблем, які розв'язували дослідники усної традиційної культури Поділля в ХІХ – на початку ХХ ст.

У другому розділі розглянуто едиційні принципи збірок, у яких публікували записи фольклорних зразків із Поділля. Авторка проаналізувала науковий апарат видань, принципи систематизації фольклору, основні засади передмов, зміст приміток, коментарів, докладність додатків. Намагаючись охопити аналізом усі відомі фольклорні збірки, О. Шалак також охарактеризувала публікації українського фольклору з Поділля на сторінках численної періодики. Аналізуючи едиційні засади «Основи», «Киевской старины», «Живой старины», «Этнографического обозрения», польських

часописів «Biblioteka Warszawska», «Wisła», «Zbiór wiadomości do antropologii krajowej», «Wędrowiec», «Kraj», дослідниця визначила прогресивні принципи публікації фольклорних зразків, характерні для різних типів видань, розкрила теоретичне значення статей, в основі яких – подільський фольклор.

Третій розділ «Внесок польських і російських дослідників у вивчення українського фольклору Поділля» – основа значно ширшої розвідки про методикау і наукові принципи запису і дослідження переважно польських фольклористів. Авторка охопила аналізом різні періоди вивчення подільського фольклору чужомовними записувачами, вказала на переваги їхньої текстологічної практики, особливості їхніх фольклорних колекцій, а також відзначила підпорядкованість записування українського фольклору на Поділлі в другій половині XIX ст. науковим осередкам Польщі й Росії.

О. Шалак ретельно проаналізувала методикау фіксації Зоріана Доленги-Ходаковського, Вацлава Залеського, Люціана Семенського, Антонія Новосельського, Оскара Кольберга, Чеслава Неймана, Люцини Стадницької, Болеслава Поповського та інших збирачів і дослідників фольклору Поділля.

Дослідниця наголосила, що польські фольклористи концентрували увагу на обрядовому фольклорі, записували не тільки вербальну частину ритуалу, а й фіксували спостереження, коментарі інформантів. Їхні записи логічно структуровані, містять численні примітки – тлумачення малозрозумілих для польськомовного читача слів. Тексти фольклорних зразків подано переважно транскрибованими польською графікою, а окремі діалектизми опубліковано зі знаком наголосу. Проте, як твердить О. Шалак, на точність відтворення фонетичних особливостей української мови значно вплинула рідна для збирачів мова – польська. У сучасній фольклористиці, загалом, почали говорити про так званий «парадокс слуху» (записувач не може фіксувати об'єктивно, фольклористи прирече-

ні на вивчення власного сприйняття записуваного матеріалу): «Слух не тільки розпізнає, але завжди селекціонує, корегує і трансформує відповідно до тих чи інших *наперед заданих* слухових установок. Інакше кажучи, слух не тільки чує, але й *передчує*, тобто, у відомому розумінні, *не чує – не чує*, так би мовити, “об’єктивно”, як певний суто фізичний апарат»¹.

Дослідження О. Шалак написане на ґрунтовній джерельній базі. Особливу цінність становлять нововведені матеріали українських і польських архівів. Рецензоване видання – це глибоке осмислення фольклорного матеріалу, малознаних рукописів, що стосуються порушених проблем. Монографія «Український фольклор Поділля в записах і дослідженнях ХІХ – початку ХХ століття» – своєрідна енциклопедія фольклористики Поділля; це вагомий практичний внесок у розробку проблем історії української фольклористики та її зв’язків із сусідніми – російською і польською – науками про усну традиційну культуру. Її теоретичне значення полягає в увиразненні уявлень про динамічні процеси в історії української фольклористики, уточненні певних її моментів, простеженні формування окремих наукових засад у ХІХ – на початку ХХ ст.

ПРИМІТКА

¹ *Земцовский И.* Жизнь фольклорной традиции: преувеличения и парадоксы / Изалий Земцовский (Беркли) // Механизм передачи фольклорной традиции : Материалы ХХІ Междунар. молодеж. конференции памяти А. Горковенко, апрель 2001 г. / [редкол. : Н. Н. Абубакирова-Глазунова (отв. ред. и сост.) и др.]. – С.Пб., 2004. – С. 5–25.